(અયોધ્યેતીલ અશોકવન)
(સીતા વ તિચી સખી માલવિકા)

સીતા :- માળવિકે, હી અયોધ્યાનગરી પુન્હાં ડોળયાંનં પાહીન અસં વાટલં નવ્હતં મલા. કિતી આનંદ ઝાલાય મલા ઇથં આલ્યાંપાસૂન! માઝં બાળપણ પરત આલ્યાસારખં મલા વાટતં. પારવ્યાસારખ્યા સ્વચ્છંદ ભરાર્યા મારાવ્યા, હંસાસારખં જલાશયાંત ડુંબાવં, વિહરાવં, ગાવં નાચાવં આણિ હરવાચ્યા મૃગાસારખં ઇતસ્તતઃ બાગડાવં, અસં વાટતંય મલા!

માળવિકા :- દેવી, મૃગાસારખં તરી મ્હણૂ નકા, ત્યા કાંચનમૃગામુળંચ તર સારી સંકટ આપલ્યાવર ઓઢવલી. ખરંચ સીતારાણી! કશી હો ભુરળ પડલી તુમ્હાલા ત્યા મૃગાચી? આણિ રામચંદ્રાંના તરી સુવર્ણમૃગાચ્યા અસંભવાચી જાણીવ કશી ઝાલી નાહીં!

સીતા :- કાય સાંગૂ માળવિકે, માઝ્યા દૃષ્ટીનં ત્યાંની ત્યાચ્યાકડે પાહિલં મ્હણોનાર!

માલવિકા :- બાયકાંચ્યા હટ્ટાપુઢં પુરુષાંનાહી પોચ રહાત નાહીં હેચ ખરં!

સીતા :- કાહીં મ્હણ બાઈ! પણ ચૂક માઝીચ હોતી! ~~મમ~~ તો પ્રસંગ અજૂન માઝ્યા ડોળ્યા-સમોર દિસતોય બઘ.

સોનિયાચ્યા હરિણ સરેવ પાહિલા વની
મી પાહિલા વની
ઝળઝળ કરિ અંગ અંગ ગેલે મન મોહુની ॥ ધૃ॥

કાંચનાચી કાચોળી
હોસ મનીં હુરહુરલી
કાશી બાઈ મતિચળલી
ધાડિયલે રઘુનાથા આણ ઘાલુની, ગ પાહિલા વની ॥૧॥

કળલેં ના કપટ બાઈ
જાવળિં યેઈ દૂર જાઈ
પળતાહી વળુનિ પાહી
ચાળવીત નેઈ દૂર નાથા મજપાસુની
પાહિલા વની ॥૨॥

હા બંધો, હા સીતે!
ઐકૂ યે હાંક કુઠે
માઝા ગ ધીર સુટે
તરિહિ શાંત ભાઉજી - બઘતે મળ હાસુની
પાહિલા વની ॥૩॥

ઝાલે ગ ભયભીતા
મનિં સંશય યે ભલતા
સોડુનિયા નય મમતા
કસે કળે ન, નાહિ તેંચ, બોલલે ગ ટાકુની
પાહિલા વની ॥૪॥

સાવરીત ક્રૂર ઘાય
નિઘતિ વની નચ ઉપાય
બોલતિ ગહિવરુનિ 'હાય'
ઓલાંડુનિ હી રેષા જાઉં નકો ગ વહિની।
પાહિલા વની ॥૫॥

मालविका :- આણિ તુમ્હી રેષા ઓલાંડલી - મ્હણજે સ્ત્રીહૃદય અભાવી ઠરેલા મ્હણાયચા !

સીતા :- ખરંચ મી મર્યાદા સોડૂન વાગલે મ્હણૂન હે સાર ઘડલં !

मालविका :- જાઊંદ્યા દેવી ! આજચ્યા આનંદાચ્યા પ્રસંગીં કશાલા ત્યા આઠવણી ! (રામચંદ્ર પ્રવેશ કરતાત) અગબાઈ મહારાજ ? આલે આહેત દેવી !

રામ :- (હસત) જાનકી ! અશોકવનાચી આવડ અજૂનહી સંપલી નાહીં વાટતં ! સદાય યા અશોકવનાંત અસલેસ તૂ અયોધ્યેલા આલ્યાપાસૂન.

સીતા :- નાથ ! હે આપલં અશોકવન, આણિ લંકાપુરીતીલ તે અશોકવન યાંત કિતી તરી અંતર આહે.

રામ :- આર્યે, ખરોખરીચં આપલં હે અ-શોક વન આહે, આનંદાચં નિધાન આહે.

સીતા :- તે અશોકવનદેખીલ માઝ્યા શોકમગ્નતેંત શાંતતા દેત હોતં આણિ હે દેખીલ આપલ્યા કાર્યમગ્નતેમુળે હોણાચ્યા વિરહાંતીલ વિસાવ્યાચં ઠિકાણ ઝાલેલં આહે - તે વનવાસાતલં આણિ હે સ્વજનવાસાતલં ! દોન્હીહી સારખીંચ.

રામ :- અસં કસં મ્હણતેસ જાનકી ! અગ જનાંત જરી મી અધિપતિ અસતો તરિ માઝ્યા મનાંત તુઝંચ અધિરાજ્ય આહે. આણિ આઠવણીલા તી માઝી નામમુદ્રિકા આહેચ કી તુઝ્યા કરાંગળીંત.

સીતા :- જળો મેલં તે અશોકવન !

રામ :- હે નવ્હે તેં ! (હસૂન) પણ વેડે અશી કૃતઘ્ન હોઊ નકોસ- ત્યાચ અશોકવનાંત યા મુદ્રિકેચા તુલા લાભ ઝાલા !

સીતા :- ખરંચ ગડે તી મુદ્રિકા મી પાહિલી અન્ મલા કાય વાટલં મ્હણૂન સાંગૂં !

રામ :- કાય વાટલં ! કાય મ્હણાલીસ તૂં ?

સીતા :- મ્હણાલે મ્હણાલે

પ્રિયસખે મુદ્રિકે અવચિત દિસલીસ બાઈ
આલીસ કોઠુની કૈશી વદ યા ઠાયી ? ॥ધ્રુ॥

અતિ ઘોર પસરલા હોતા હા અંધાર
નચ દિસે કુઠેંહી કોણાચા આધાર
સર્વત્ર નિરાશા આશા લપલી પાર
હે ભ્રાંત જહાલેં હૃદય સુચેના કાહીં । ॥૧॥

નૈરાશ્યતમીં યા ચંદ્રિકાચ ઝાલીસ
કીં મરણસમયિં ગે ! સુધાચ મુખિં પડલીસ
કીં કલ્પલતા મજ રંકા સાંપડલીસ
તવ દુર્લભ દર્શન સુખ બહુ અંતરિં દેઈ ॥૨॥

વદ કસા કુઠેં ગ ? પ્રાણસખા રઘુવીર
જો કરી સ્મરણ કા માઝેં ગુણગંભીર ?
મજ કુશલ તયાચેં સાંગ, નિવેના ધીર
તૂં બોલ બોલ ગે મૌન ટાકુની બાઈ ! ॥૩॥

તો વિશાલ ઉદધી તરલિસ કૈશી માયે !
હા દુઃખાર્ણવ મી તરેન ત્યાચિ ઉપાયેં
મી તુઝી જાહલી સ્ત્રિયા પદરીં ઘે યે
શ્રીરામ- પ્રાપ્તિલા તૂંચ મલા ગુરુ હોઈ

રામ :- અસૂ દે તી મુદ્રિકા ! પણ કકડ બધ હા રત્નાશોક ! (હસત) તૂ લાથાડલસ મ્હણૂનચ હા કસા ફુલલા આહે પહા ! સારખા હસતોય તુલા

સીતા :- (લાજૂન) હસૂં દેત !

રામ :- તસં નવ્હે, અશોકાલા મ્હણે ચોદ્દા વર્ષાંની ફુલં યેતાત !

સીતા :- કલલં ! કલલં ! હો ખરી આઠવણ ઝાલી ! આર્ય, હનુમંતાબરોબર પાઠવિલેલા માઝા ચૂડામણી આતાં પરત કરાવા મ્હટલં !

રામ :- પણ ત્યા અગોદર માઝી મુદ્રિકા પરત દ્યાવી મ્હટલં !

સીતા :- પણ આતાચ તર આપણ મ્હણાલાત અસૂં દે મુદ્રિકા મ્હણૂન !

રામ :- તે ત્યા ગોતા બદ્દલ બોલલો મી !

સીતા :- પણ આતા નાહીં મિળાયચી તી પરત ! તી અત્યંત પ્રિય ઝાલી આહે મલા : માઝ્યા સંકટ કાળચી મૈત્રીણ - માઝ્યા સુટકેચી તી અગ્રદૂતી, અસૂ દ્યાવી મજજવળ.

રામ :- હી બરી આપલી એકતર્ફી દેવાણ ઘેવાણ - નાહીંતરી બાયકાંના દાક્ષિણ્યાંચા સોસ ભારીચ !

સીતા :- પણ પ્રસંગીં ત્યા કાઢૂનહી ફેકતાત મ્હટલં.

રામ :- હં ! પણ સંકટકાળીં, અગદીં જીવાવરચ્યા પ્રસંગીં - એરવીં દાક્ષિણ્યાચા ત્યાગ કરણં જીવાવરચ યાયચં !

સીતા :- પણ મી મ્હણતે ત્યા ચૂડામણીચા આતાં આપણાલા કાય ઉપયોગ ! જટેત કા ઘાલાયચા આહે ? અન્ આતા તર ત્યાહી નાહીંત.

રામ :- પણ માઝી મુદ્રિકા તરી નીટ હોતે કા તુઝ્યા બોટાંત ?

સીતા :- આપલ્યા કનિષ્ઠિકેચી મુદ્રિકા માઝ્યા મધ્યમાંત અગદીં સાજૂન દિસતે બઘા. મગ અસૂ દેના !

રામ :- જશી તુઝી ઇચ્છા, સાંગેવી તરી તુઝે ડોહાળે પુરવાયલાચ હવેત

સીતા :- સ્વચ્છ ગડે, આર્ય, મલા કો નાહીં પુન્હાં એકદાં વનવાસાચં સૌખ્ય ભોગાવસં વાટતં

રામ :- અજૂનહી વનવાસાચે ડોહાળે પુરે નાહીત વાટતં ઝાલે !

સીતા :- વનાંત જાઊન ઋષી તાપસીજનાંચ્યા પુણ્યદર્શનાનં મન પાવન કરાવં - ઇચ્છાદાનં દ્યાવીં. વ ત્યાંચા આશીર્વાદ ઘ્યાવા અશી માઝી મનાપાસૂન ઇચ્છા આહે - હો પણ મી એકટી નાહીં હો જાયચી. આપણ યાયલા પાહિજે.

રામ :- યા રાજ્યકારભારાપાયીં મલા કસા વેળ હોણાર વેડે - તુલા જાયચંચ અસલં તર તશી મી વ્યવસ્થા કરતો-

સીતા :- તમસેચ્યા તીરાવરીલ વાલ્મિકી મહર્ષીચં તપોવન એકદા બઘાવં - આણિ વનવાસાંતીલ આપલ્યા સહવાસાત ઘાલવિલેલ્યા વસંતસ્મૃતીંચી (ફિરત) ઉજળણી કરાવી - અસં મનોમની વાટતં - મગ કેવ્હાં નિઘાયચં - અહાહા તે તમસાતીર તો વસંત - તે કોકિલકૂજન !

कधि मी पाहिन तमसातीर

आतुरले मन जाया विपिनीं होई जीव अधीर ॥धृ॥

तपोवनीं आश्रमीं रहावे
मुनिसहवासें पावन व्हावे
हरिणशावकांसह विहरावे
केकि पारवे हिरवे रावे गातो कोकिल कीर ॥१॥
पाहिन तमसातीर

अजाण भोळा खेळ मनाचा
पुन्हा एकदा भोगायाचा
बालपणाच्या काळ सुखाचा
वसुंधरा आईच्या अंकीं लोळण घेइ शरीर ॥२॥
पाहिन तमसातीर

चंद्रकौमुदी जलिं प्रतिबिंबे
जाती मिसळुनि जीवनरंगें
अंगें भिजता प्रणयतरंगे
नील गगन विरघळते अंतरीं झुळ झुळ वाहत नीर ॥३॥
पाहिन तमसातीर

कोटरांतल्या राघू मैना
वसंतातल्या राजस रैना
उरांत कुठली रसभृंगांना
सहकारावर मोहर भरता लुटवी गंध समीर ॥४॥
पाहिन तमसातीर

कुशांकुरें छेडिति गजवीणा
लहरी करिती ललितनर्तना
मुग्ध मनाच्या प्रगट भावना
तुषार घुंगुर बांधुनि पायीं रुणझुणती मंजीर ॥५॥
पाहिन तमसातीर

राम :- एवढा तुझा अट्टहास असला तर - ५।

सीता :- तर काय - मग चलायचं न माझ्याबरोबर - पण या वनवासाच्या पुढाकार माझ्याकडे बरं का आर्य!

राम :- म्हणजे आता मी तुझ्यामागं सावलीसारखं यायचं म्हणतेस!

सीता :- तसं नव्हे, सावली देखील कधी मधी पुढे पडली तरी पायाशीच असते - मग होय म्हणायचं ना!

राम :- बघू बरं (एवढ्यांत बाहेर गलबला होतो)

(आवाज) मला राजा रामचंद्रांची भेट घ्यायची आहे, सोडा मला, जाऊ द्या आत)

राम :- कोण आहे प्रतिहारी!

प्रतिहारी :- महाराजांचा विजय असो, एक परीट स्त्री आपली भेट घेऊ इच्छिते.

राम :- घेऊन या तिला आत

प्रति :- जशी आज्ञा!

सीता :- कशाला बरं आली असावी ती?

(परीट स्त्री प्रवेश करते व रडवेल्या स्वरात म्हणते)

स्त्री :- महाराज, महाराज मी एक परीट स्त्री आहे - आपल्या चरणाशी न्याय मागायला मागायला आले आहे. सीता राणी आपण तरी सांगा महाराजांना! (रडू लागते)

સીતા :- બાઈ અશી રડૂ નકોસ - નીટ સાંગ કાય ઝાલં તે !

સ્ત્રી :- મલા માઝ્યા પતીનં મરેસ્તોવર મારલં, નિ ઘરાબાહેર ઘાલવૂન દિલં

રામ :- તૂ અસા કાય અપરાધ કેલા હોતાસ ?

સ્ત્રી :- કાહીં નાહીં, ઘરીં પરતાયલા મલા અમળ રાત્ર ઝાલી. તેવઢ્યાવરચ ત્યાંની માઝ્યાવર નાહી તો આળ ઘેતલા, આણિ ઘરાંતૂન બાહેર ઘાલવલં.

રામ :- પણ તુલા એવઢા ઉશીર વ્હાયલા કારણ કાય ઝાલં ?

સ્ત્રી :- આજ સાત દિવસ ચાલલેલા સીતાદેવીંચ્યા ડોહાળયાંચા આનંદસોહળા બઘાયલા મી આલે હોતે - ત્યામુળં પરતાયલા રાત્ર ઝાલી મહારાજ. (રડતે)

રામ :- બરં બરં થાંબ, રડૂ નકોસ. મી તુઝ્યા પતીચી સમજૂત ઘાલૂન તુલા ઘરી પોચવિણ્યાચી વ્યવસ્થા કરતો.

સ્ત્રી :- નાહીં હો, તે મલા ઘરાંત ઘેણાર નાહીત આતાં : ભારીચ સંશયી આહેત તે.

સીતા :- ત્યાંચં આમ્હી નિરસન કરૂ બાઈ, જરા ધીરાનં ઘે.

રામ :- પ્રતિહારી.

પ્રતિ :- આજ્ઞા. મહારાજ !

રામ :- જા, સેનાપતીંના મ્હણાવં, યા સ્ત્રીયેલા હિચ્યા પતીકડે પોચવૂન યા વ ત્યાલા નીટ સમજાવૂન સાંગા. હિલા ઘરાંત ઘે મ્હણાવં. ભલતાચ સંશય ઘેઊ નકોસ.

પ્રતિ :- ચલા બાઈ માઝ્યાબરોબર (નમસ્કાર કરૂન દોઘે જાતાત)

સીતા :- કાય તરી બાઈ હે પુરુષ ! નાહીં તો આળ ઘેઊન બાયકાંના અસ્સં છળતીલ !

રામ :- સી રાત્રપર્યંત ઘરાબાહેર હોતી. ગૃહિણીનં અવેળી અસં બાહેર જાણં યોગ્ય નવ્હે. તેવ્હાં ત્યાચા સંશય સહાજિકચ નવ્હે કા !

સીતા :- પણ તી એવઢં વિનવૂન સાંગતે તર તિચ્યાવર વિશ્વાસ નકો કા ઠેવાયલા ?

સંશયાવર સંસાર ઉભારલા, મ્હણજે અખેર તો ઉધ્વસ્ત વ્હાયચા.

રામ :- ત્યાન એકપરી ઠેવલા અસતા તરી સમાજાન ઠેવાયલા પાહિજે ના ! સમાજ હા દ્વિજિવ્હ નવ્હે તર શતજિવ્હ અસતો. આણિ ત્યાચ્યા દંશાતલં વીષહી મહાભયંકર અસતં. આપલા લૌકિક મલૂ નયે હી કાળજી ત્યાલા ઘ્યાયલાચ પાહિજે - સમાજાનં ઉણીંદુણી કાઢલી મ્હણજે !

સીતા :- પુરુષ આપલ્યાપુરતંચ તેવઢં બઘતાત. ત્યાંચ્યા પ્રતિષ્ઠેલા એવઢાસુદ્ધા ધક્કા લાગતા કામા નયે - મગ બિચાર્યા સ્ત્રીચં કાહીંહી હોવો ! નિષ્ઠુરચ હી પુરુષાંચી જાત !

રામ :- મી દેખીલ એક પુરુષચ આહે જાનકી

સીતા :- આપણ પુરુષોત્તમ - નવ્હે પુરુષશ્રેષ્ઠ આહાત - આપલા સંશયહી તેવઢાચ શ્રેષ્ઠ અસતો હે અગ્નિદિવ્યાનં નાહીં કા કળલં ?

રામ :- જાઊં દે તે આતાં - હવ્યાચ કશાલા ત્યા ગોષ્ટી ! તુલા જાયચંય ના તપોવનાંત ? મગ તયારી કર - મી લક્ષ્મણાલા પાઠવતો તુઝ્યાબરોબર.

સીતા :- નાથ, પણ માઝ્યા બોલણ્યાચા રાગ માનૂ નયે હો - મી સહજ થટ્ટા કેલી બરં
નાહીતર બોલણ્યાચા વિપર્યાસ કરૂન મલાહી ઘાલવાલ ઘરાંતૂન બ

રામ :- કાય બોલતેસ હે જાનકી! તૂ બાહેર જાણાર આહેસ તે પરત યાયલા - આતા યાપુઢે તુઝી માઝી તાટાતૂટ હોવટી મરણાનંતરચ વ્હાયચી - સમજલીસ!

સીતા :- અહાહા ભાગ્ય માઝં! અહેવપણીચ કાળાન મલા પદરાત ઘ્યાવં એવઢીચ ઇચ્છા

રામ :- આતા એક જીવ આહે તુઝ્યા પોટાત, તેવ્હાં અસલ્યા અભદ્ર ગોષ્ટી નકોત બોલાયચેળી.

સીતા :- આપણચ કાઢલ્યાત.

રામ :- બરં માઝાચ અપરાધ.

સીતા :- નાથ, મગ મ્હણા, કી આતા યાપુઢે મી કધીહી કસલાહી સંશય ઘેણાર નાહી - અન્ - માઝા ત્યાગ કરણાર નાહી.

રામ :- નાહીં નાહી નાહી ત્રિવાર નાહી - આતા ઝાલં ના સમાધાન ?

સીતા :- મગ-મગ હો મુદ્રિકા અસૂ દે ન માઝ્યા બોટાત

રામ :- હોયં આર્યે! જા આતા ઘાઈ કરા નિઘાયચી.

(માલવિકા યેતે

~~સીકા~~ માલ :- સીતાદેવી કૌસલ્યારાણી આપણાલા બોલાવતાહેત.. વાટ પહાતાહેત સાન્યા બાયકા આપલી પાળણા વ્હાયચા આહે ન!

સીતા :- ચલ પુઢં મી આલેચ. (તી જાતે) આર્યા જાતે હં મી - કેવ્હાં નિઘાયચં વનવાસાલા તે માત્ર કળવા હો! (સીતા જાતે - રામચંદ્રહી દુસ-યાબાજૂને જાતાત)

\+ -*- +

(આતૂન ડોહાળ્યાચી ગાણી ઐકાયલા યેતાત)

રત્નરચિત પાળણા ત્યાલા રેશમાચે દોર
ઝુલતે સીતારાણી ચંદ્રાચી ગ કોર
રાજાચી ગ રાણી સીતા સુકુમાર
સોસવેના પોટી ગર્ભાચા ગ ભાર
બાંધા ગ કપાળી મોતિયાચી જાળી
સરવી સોનસળી શોભીવંત
લાગલી હળદ સૌભાગ્યાચી સેજ
વંશવિસ્તારાત કુંકવાચા તેજ
ઠેંચ નેસલી પૈઠણી બાઈ સાકલ્યા પદરી
તરી વાટલ્યા ઉદરી એકએકતુરે નિરી

સુગંધી કેશર કસ્તુરી ચંદન
વાટતો નંદન દિસા માસી
~~ચંદનાચી ઉટી~~
કરો ગ ઓટી સોનિયાચ્યા તાટી
ચંદનાચી ઉટી અંગી લાવા
મર્યાદશાગુણી તોડા ગ તાંબૂલ
લાગતે ચાહૂલ ઉદરાત
લાલબુંદ ઓઠ રંગલા ગ વિડા
પ્રીતીચી તો રચૂણ અભંગ વજ્રચુડા
પડતો પાઉલે જાડ જાનકોચી
ઠેવ આનંદાચી તિચિયે પોટી

લાડક્યા રાણીલા લાગલે ડોહાળે
પુરવા સોહાળે રામરાયા
આનંદી આનંદ કોંદલા મંદિરી
સૌભાગ્યસુંદરી સીતારાણી
લાજેચી ગ લાલી ગોરટેલ્યા ગાલી
મુરવાવર આલી ગર્ભકાંતિ
પહિલા સંકોચ પહિલી ગ પ્રીતી
પૈઠણીચી કુસરી, ઉંચાવલી નિરી) સતી ગર્ભવતી સીતામાઈ
ઝાક ચોપદરી લપવાયા) મની હુરહુર સાસૂ દેઈ ધીર
સાંભાળ જાનકી વંશાચા અંકુર
તાન્હેયા બાળાચી ઉદ્યાચી ગ આઈ
લાજે સીતામાઈ મનોમની

-x-

\+ \+ \+

(રાજા રામચંદ્ર ચાલતાત ફિરત અસતા સેનાપતી પ્રવેશ કરતો)

સેનાપતી :- રાજા રામચંદ્રાચા વિજય અસો

રામ :- કાય ઝાલં સેનાપતી, પોચવલત તિલા ?

સેનાપતી :- હોય આર્ય, પણ તો પરીટ તિલા ઘરાંત ઘ્યાયલા મુળીચ માન્ય નાહી. તો મ્હણતો મી પરીટ અસલો તરી અસલા કલંક મલા મુળીચ ધુતા યાયચા નાહી. વરચે ડાગ પુસતાયેતીલ મનાંતલે કલંક તસેચ રહાતાત.

રામ :- માઝી આજ્ઞા કળવલી નાહીં ત્યાલા ?

સેનાપતી :- તો મ્હણતો રાજા રામચંદ્ર યા ઘરગુતી સંબંધાંત મલા કોણ આજ્ઞા કરણાર !

રામ :- અસં બોલતો તો ?

સેનાપતી :- હોય આર્ય, આણખી —

રામ :- આણખી કાય !

સેનાપતી :- ત્યાકડે દુર્લક્ષ કરાવં આર્યાંની.

રામ :- અસં કસં દુર્લક્ષ કરાવં - કાય બોલતો તો -? સાંગા સેનાપતી.

સેનાપતી :- તો મ્હણતો, રામચંદ્રાંની રાવણાઘરી રાહિલેલ્યા સીતામાઈચા અંગિકાર કેલા તસા મી કરણાર નાહીં - તે મલા આપલ્યા માલકીત ઓઢૂ પહાતાત - પણ યથા રાજા તથા પ્રજા, હા ન્યાય કાંહીં ઇથં લાગૂ વ્હાયચા નાહીં. તરી મી ત્યાચં પાંગલેચ કોંડાતકાઢલં

રામ :- ચૂક કેલીત તુમ્હી સેનાપતી - ત્યાચં મ્હણણં એકપરીનં બરોબર આહે. સમાજાચ્યા એકા ક્ષુલ્લક ઘટકાચ્યા મનાંતદેખીલ આપલ્યા રાજાબદ્દલ સંશય અસતા કામા નયે !

સેનાપતી :- પણ મહારાજ, ક્ષુલ્લક ગોષ્ટીંના એવઢં મહત્ત્વ દિલ્યાન, રાજ્યકારભારાચ ગાડાચ હાકણં અશક્ય વ્હાયચં.

રામ :- નાહીં સેનાપતી હે રામરાજ્ય આહે. ઇથં અન્યાય હા કુણાવર હોતા નયે. - ત્યાચં

મત ત્યાનં નિર્ભયતેનં તુમચ્યાપુઢં માંડલં. ત્યાલા ડાવલૂન ચાલણાર નાહીં. લોકસભેત આતાં યા પ્રશ્નાચા નિર્ણય ઘેતલા પાહિજે.- એકતર જાનકીચા કલંક ધુતલા ગેલા પાહિજે - કિંવા ત્યાચે પ્રાયશ્ચિત્ત મલા ભોગલં પાહિજે - જા સેનાપતી સચિવાંના લોકસભેચી સૂચના દ્યા

સેનાપતી :- જશી આજ્ઞા - -

(રામચંદ્ર સિંહાસનાવર નિદ્રિત જાતાત -)

\+ \+ \+

સીતારાણીચ્યા મહાલાચા એક ભાગ

(~~મંદારિકા~~ વ માળવિકા) સીતા ઝોપલેલી આહે

માળવિકા :- ચુકતાચ ડોળા લાગલાય દેવીચા ! કિંચિત ફોટાંત ન માવણાચ્યા આનંદાને કિતી પ્રસન્ન દિસતય તોંડ - અન્ ઉદ્યા રઘુરાયાસાઠી વનવાસાત જાયચય મ્હણતાત. તીચ સ્વપ્ન પડત અસાવી - મ્હણૂનચ સારખી ચાળવાચાળવ ચાલલેલી દિસતે પાપણ્યાત સ્વપ્ન સાંઠલેલી દિસતાત ! હતી આસવાચ્યા રૂપાને વાહૂન ઓલાવર મુખ કમલાવર દવબિંદૂ સારખી શોભત આહેત.. આગબાઈ! ઓઠ હલલેત

ગ રાણી મધુરાણી કાં ઓઠ તુઝે હસલે
કસલે સ્વપ્ન તુલા પડલે

પાહિલા વાહિલા સરવે પાહિલા પ્રીતિચા સંસાર
કસલે સ્વપ્ન તુલા પડલે

અશ્વાવર અનુચી સ્વારી
તૂ રાણી હૃદયવિહારી
સ્વપ્નતરંગી પ્રીત રંગલી કંઠી ફુલાંચે હાર
આલા વસંત આલા
વસંત ફુલવિત ચેહ રે જગા
પ્રીતપાલવી સરલ્યા જિવલગા
વસંત માયા કવળી કાયા પ્રણયાચા અભિસાર
કરોની પ્રેરણા સજલે
કસલે સ્વપ્ન તુલા પડલે

દારી ફુલલા ગ પારિજાત
રિમઝિમ નાચત યે બરસાત
ઝોકેત પાવલે ફુલે જળાંચી હૃદયી ગ હળુવાર
જલકૌમુદિચ્યા મધુરમિલની બાલકમલ ફુલલે
પડલે ગોડ સ્વપ્ન અસલે

(મંદારિકા યેતે)

મંદારિકા :- કસલં સ્વપ્ન બઘતેસ માળવિકે !

માળવિકે !- અગ હળૂ બોલ મંદારિકે, સીતારાણી ચુકતાચ ડોળા લાગલાય. ઉદ્યા પુન્હા તપોવનાત જાયચં આહે. અગોદરચ દોન જીવાચ્યા આણિ પુન્હા દરશીણ. સ્વસ્થપણે ઝોપળ્યા મ્હણજે બર તરી વાટેલ

મંદારિકા !- ઉદ્યા જાયચંય વનાત! માળવિકે હી ઉદ્યા કધી ઉગવાયલાચ નકો ગ

માળવિકે :- હે કાય અભદ્ર બોલતેસ મંદે !

મંદારિકા :- ખરંચ મ્હણતે મી

ઉદ્યાચા, કધી ન ઉગવો દિન.
મલૂલ હોતિલ ચંદ્રચંદ્રિકા તુટતા આલિંગન
કુણા જન્મીચી વૈરિણ મોઠી ક્રૂર કાળનાગીણ
ગિળાયાસ હી ટપૂન બસલી હિચ્યા સુરવાચે ક્ષણ
ફિરેલ રાણી, હરિણીવાણી ચુકતા કળપાતુન
રામા હી અભિરામા વિરહે જાઈલ કોમેજુન.

ઉદ્યા ત્યાંચ્યા દુરાવાચ્યા હા કોણ આનંદ ઓસરત જાઈલ માળવિકે

માળવિકા :- મ્હણજે !

મંદારિકા :- અગ લોકલજ્જેચા નિર્ણય કળલા નાહી તુલા -! રાજા રામચંદ્ર સીતાદેવીચા કાયમચા ત્યાગ કરણાર આહેત ગ !

માળવિકા :- મંદારિકે મંદારિકે! કાય ગ દુષ્ટ બાતમી આણલીસ તૂ - સીતારાણી

કસે હો હોઈલ તુમ્હં! પણ આગદી ખરં સાંગતેસ હે તૂ મંદારિકે!

મંદા :- હો. ગ - મી ખોટ કશાલા સાંગૂ. જાનકીદેવીંચ્યા આનંદાચા મી વિરસ કરણારી કલો કા આહે મી! અગ રાજા રામચંદ્ર લક્ષ્મણાંના સાંગત હોતે - ત્યાંના વનાત સોડૂન યાયલા મી માઝ્યા કાનાનં ઐકલંય હે! પણ કુણાજવળ એક અવાક્ષર દેખીલ કાઢાયચં નાહી યાબદ્દલ અશી આજ્ઞા આહે ત્યાંચી. - તુલા મ્હણૂન મી સાંગિતલં!

માલ :- અરેરે દુર્દૈવા. જન્મભર કા રે હાત ધુવૂન યા સાધ્વીચ્યા પાઠી લાગલાસ - હરહર મંદારિકે મંદારિકે! (રડૂ લાગતાત)

સીતા :- માલવિકે કોણ આહે ગ! આણિ અશા એકમેકીંચ્યા કાનાત કાય કુજબુજતા આહાત

માલ :- કાંહી નાહી ~~વદ્દેસ~~ દેવી તુમ્હાલા ^ઝોપ લાગલી હોતી^ જાગ યેઊ નયે મ્હણૂન હળૂ બોલત હોતો આમ્હી!

સીતા :- ^ઝોપ ~~કશાલી ઝોપ~~^ મગ તુમ્હ્યા ડોળ્યાંત પાણી કશાલં

માલ :- ^કશાલી^ ડોળ્યાંત કણ ગેલા કશાલાતરી હી મંદારિકા કાઢીત હોતી તો - ^મંદા:-^ તુમ્હી ઝોપા દેવી - ઝોપા.

સીતા :- ^આતા ઝોપ કશાલી યેતેય મલા^ અગ માઝ્યા મનાલા સારખી હુરહુર લાગલીય - ઉઠા જાયચા હટ્ટ ધેતલા ખરા પણ જાવસંચ વાટત નાહી ~~ક~~ ત્યાંના એકટં ટાકૂન.. ત્યાંચં કસં હોઈલ હીચ કાળજી લાગલીય મલા.

મંદા :- તુમ્હી ડોળે મિટૂન સ્વસ્થ પડા. મ્હણજે બરં વાટેલ દેવી.

સીતા :- ~~મંદે~~ નાહી ગ બેચૈન આહે મી - તુઝી તી વીણા ^છેડ પાહૂ^ ~~વાજવ બઘૂ~~ - મ્હણજે તરી થોડા વિસર પડેલ.

માલ :- (ઉઠતાત) હો આણતે મી વીણા, (વીણા ઘેઊન વાજવતે)

- વીણેચ્યા સ્વરાંત માલવિકેચ્યા મનાતલે ગાણં ઉમટતં

રંગત યે ચલ મંજુલ વીણે વ્યાકુલ આપુલી રાણી
આળવિસી કા કંપિત હૃદયેં નિરાશ રામકહાણી
તુઝ્યા નિ માઝ્યા ગડે જિવ્હાળા
અંતરીચ્યા યા ઓળખસી કળા
ઝાકૂ યે ગળ્યાત ધાલુની ગળા

મિટતા પાપણી લાગુની વારા
કોવળ્યા આઘાતે કાંપતી તારા
થરારતી કરકંકણ વેદના સાંગાતી તુઝિયા કાની

સાજ ન બોલે ના સાજણ બોલે મનાચી નીરવ ગાણી! વીણે - ૧

આઠવણીચા ઉરલા ચૂર → ઓસરલા ગ પ્રીતીચા પૂર
આસવાંત યા વિરલે સૂર
લ્યાત સારખા ઉઠતો ઉર, ધાયાળ પારખરાવાણી ॥ વીણે - ૨

જીવા જીવાચી સરેલ સાથ
ચંદ્રાવીણ ભાસે કાજળી રાત
એકલી અનાથા અસોનિ નાથ

હોતાંચ પ્રભાત વિઝેલ દીપિકા હાસત ઉદાસવાણી
ભાળીચે લિખિત કસે ગ પુસેલ આણોના ડોળિયા પાણી -
વીણે વ્યાકુળ આપુલી રાણી

(સ્વર વિરત જાતાત - સીતેચે ડોળે મિટતાત વ માલવિકા વીણેવર ડોકં ટેકૂન ડોળે મિટૂન ઘેતે)

+ + +

(લક્ષ્મણ સીતામાઈલા ઘેઊન રાનાતૂન રથાતૂન જાત આહે -- [insertion above: નિઘાલા આહે] પ્રે

સીતા :- अहाहा! વસંતાચ્યા મોહન માયેને મન મોહરતં. કિતી મનોરમ આહે હી વસંતશોભા. નવપલ્લવાંની નટલેલી કુસુમસંભારાને ફુલલેલી હી વનશ્રી બઘૂન મન ~~આપણાહી પાખરાં સારખં ઇકડૂન તિકડે ઉડાવં~~ ~~[illegible]~~ મનાલાહી પાંખરા સારખે પંખ ફુટતાત વ તેહી ઇકડૂન તિકડે ભરારત ફિરતં. સારીકડે કસં હિરવગાર દિસતંય. નિસર્ગાને કેલેલી વિવિધરંગાંચી હી મોહક ઉધળણ પાહૂન મન હરપતં. સહકાર મોહરલા, બકુલ બહરલા. કોકિળાંચે તાંનસંભારે, કેકીંચે વિલાપવારે, પિંપળપાનાંચં તાંડવ, અશ્વત્થાંચે નિબિડ માંડવ. લતાંચે ઝુલતે હિંદોલ, પાખરાંચે ઉડતે બોલ, બાલતૃણાંચી હિરવી માયા, ઉન્હાચી કોવળી કાયા. સરિતાંચી લહરી લાટ, જળવંતીચા નિળા થાટ, સ્વૈર, ~~સ્વછંદ~~, મુક્ત આનંદાચં સામ્રાજ્ય ~~પસરલં~~ નાંદતય ચોહીકડે. અગબાઈ! પણ યા વસંતાગમાનં તો પળસાચા કાં બરં ઉરી ફુટલા. પર્ણાંચા સંસાર ઓસરૂન પડલા તરી અંતરંગાતીલ પ્રીતીચી ધગ મિટલી નાહી - તી અમર આહે હેચ સાંગતો આહે જણુ કાંહીં હા પળસ! [insertion above: જનમભૂલા] પ્રીતીચ્યા વણવ્યાચ પેટલાય રાનાત અસા ભાસ હોતો આહે. હિરવ્યારંગાવર હી રક્તલાલી કિતી ઉઠૂન દિસતે નાહી - ([insertion above: પાખરાંચં આવાજ ઐકૂ યેતો] ~~લક્ષ્મણ રથ સુરુ કરતો~~)

'ઐકૂ યેતી રામપહારી ચિંવચિંવતે બોલ
લતાં તરૂંચે ડુલતી ઝુલતી હિરવે હિંદોલ
ફુલા ફુલાંના ફુટલા વાચા ધુંદ સુગંધાચી.
સહકારાચ્યા મંજિરીવરી ગુંજી ભ્રમરાંચી
દંવબિંદૂની નટલી કાયા રાને પાચૂંચી
ઉડતી ચિમણી ફૂલપાંખરે ઝિરમિર ચિંચેચી
વસંત ઝુલલા, મલયાગિરિચા મંદ વાત સુટલા
આઠવણીને કાય કુણાચ્યા પળસ ઉરી ફુટલા
વસંતાગમી પળસાવરતી લાલચુટુક ચોચી
ઠેઊનિ માગે ઉડુની ગેલે કો હિરવે પંચી.
સરવ્યા માઝિયા મનોવ્યથેચી કણાવ જગા કળવા
હિરવ્યા રાની પળસફુલાંની પેટવિલા વણવા '.

ભાઊજી! યેતાંના રામચંદ્રાંચં દર્શન દેખીલ મલા ઘેતાં આલં નાહી. એવઢી ઘાઈ કેલીત તુમ્હી - ([insertion above: હા ફુલલા પળસ પાહૂન વિરહ હોતો આઠવણીચા - ત્યાંચં અંતરંગ આઠવતં - તશી -] સારખી હુરહુર લાગલીય માઝ્યા મનાલા. - (લક્ષ્મણ રથ ચાલૂ કરતો) ભાઊજી રથ થોડા મંદગતીને ઘ્યા. ભરાવલેલ્યા મનાલા શીઘ્રગતી નકોશી વાટતે. - માગચ્યા પુઢચ્યા ઓઢીને માઝં ચિત્ત યાચ સ્થાયી સ્થિરાવલ્યાસારખં વાટતંય - - હે કાય એવઢા વેળ મી સારખી બડબડતેય. પણ તુમચં આપલં હૂં કી ચૂં દેખીલ નાહી (લક્ષ્મણ સુસ્કારા ટાકતો)

સીતા :- કાં સુસ્કારાસા ટાકલાત, માઝ્યાશી અગદી બોલાયચં દેખીલ નાહી વાટત?

લક્ષ્મણ :- કાય બોલૂ!

સીતા :- એવઢં કસલં સંકટ વાટતંય તુમ્હાલા! [insertion above: તુમચ્યા બંધૂ સારખંચ] માઝં હે વનવાસાત યેણં આવડલં નાહીં વાટતં તુમ્હાલા!

લક્ષ્મણ :- માઝ્યા આવડી નિવડીચા કાય પ્રશ્ન વહિની! મી આજ્ઞેચા અધિકારી

સીતા :- મગ નાથાંચ્યા મનાતૂન સ્વરંચ નવ્હતં વાટતં મલા ઘાડણં

લક્ષ્મણ :- તે મી કસં સાંગૂ!

સીતા :- ધડ ઉત્તરદેખીલ દેત નાહીં તુમ્હી - કાંહીં તરી લપવતા આહાત માઝ્યાપાસૂન; હોય ના!

લક્ષ્મણ :- તુમ્હી કાંહીહી બોલલાત તરી ઐકૂન ઘેણં ભાગ્ય આહે મલા.

સીતા :- ભાઉજી, માઝ્યાવર તુમચા અતિશય રાગ આહે હે મલા ઠાઉક આહે. પંચવટીત અરણ્યાત કાંચનમૃગાચ્યા કપટાલા મી ભાળલે, આણિ તુમ્હી નકો મ્હણત અસતાંના તુમચા અવમાન કરૂન, મત્સરાચ્યા સંશયાનં મી તુમ્હાલા નાહીં નાહીં તે બોલલે - ત્યાબદ્દલ.

લક્ષ્મણ :- આતાં તી આઠવણ કશાલા હવી વહિની?

સીતા :- ભાઉજી ક્ષમા કરા મલા. તુમચં ન ઐકલ્યામુળેંચ પુઢલી સંકટપરંપરા આપલ્યાવર કોસળલી. મીચ અશી મુલખાચી સંશયી, માઝ્યામુળેંચ ત્રાસ ઝાલા તુમ્હાં ઉભય બંધૂંના. ભાઉજી, પશ્ચાત્તાપાત જાળૂન પોળૂન ગેલે આહે મી અગદીં. તુમચી ક્ષમા માગાયલા અશી સંધીચ મિળાલી નાહીં મલા કધીં. આજ મી ત્યાબદ્દલ મનઃપૂર્વક ક્ષમા માગતે - મગ કરાલ ના મલા ક્ષમા?

લક્ષ્મણ :- મી કસલી ક્ષમા કરણાર વહિની, દૈવી અસેલ તેં ચુકત થોડેંચ.

સીતા :- મગ આતાં નીટપણેં હસૂન બોલા પાહૂં.

લક્ષ્મણ :- આતાં બોલાયલા વેળ નાહીં વહિની - યા તમસેકાઠીં ઉતરાયચંય આપણાલા.

સીતા :- અગબાઈ ખરેંચ આલોય કી હો તમસાનદી. હ્યા કાંઠાનં તપોવનાત જાઉયા મગ ઉતરાયચં ના!

લક્ષ્મણ :- હું (દોઘેહી રથાંતૂન ઉતરતાત) મી વંદન કરતો વહિની (તિલા વંદન કરતો)

સીતા :- અં હે, વંદન કસલં ભાઉજી?

લક્ષ્મણ :- આતાં મલા નિરોપ દ્યાવા.

સીતા :- મ્હણજે, તુમ્હી નાહીં કા થાંબણાર ઇથં?

લક્ષ્મણ :- નાહીં!

સીતા :- મગ એખાદી દાસી તરી આણલી અસતી સોબતીલા - પણ અગદી લગીનઘાઈ કેલીત તુમ્હી નિઘતાંના!

લક્ષ્મણ :- (સ્વગત) પણ તી ગાઠ તુટાયચી આહે આતાં! (પ્રગટ) વહિની મલા જાયલા પાહિજે પરત.

સીતા :- આણિ મી!

લક્ષ્મણ :- તુમચા- તુમચા ત્યાગ કેલા આહે રામચંદ્રાંની!

સીતા :- માઝા ત્યાગ કેલા રામચંદ્રાંની — કાય બોલતા હાત તુમ્હી હે! - રામચંદ્રાંની માઝા ત્યાગ કેલા?

લક્ષ્મણ :- હોય રાજા રામચંદ્રાંની

સીતા :- પણ માઝા અસા કાય હો અપરાધ ઝાલા ભાઉજી!

લક્ષ્મણ :- તે મલા સાંગતા યાયચં નાહીં વહિની!

સીતા :- દેવા! કાય રે કેલંસ હે! - રામા રામચંદ્રા કાં હો માઝા અસા ત્યાગ કેલાત અગ આઈગ! (રડૂ લાગતે)

~~મુકલે પતિસેવેલા~~. નાહી અજુની સંશય ફિટલા
નાથા કાંહો મજવરિ ચિડલા -

"અપરાધ માઝા કાય હો સાંગા
મુકલે પતીસેવેલા
નાથા કાહો મજવરિ રુસલા
નાહી સંશય ફિટલા । અજુની ।
મ્હણુની કા દાસીલા વિટલા ના । (રડત હાતાવર ડોકે ટેકતે)
મુકલે પતીસેવેલા.

લક્ષ્મણ :- (સ્વ) અરેરે! હતભાગિની કાય ગ હે તુઝ્યા કપાળી! (ત્યાંચં લક્ષ નાહી તોવર નિઘૂન જાવં હિચં દુઃખ બઘવત નાહી મરતા! (જડ પાવલાંનં ગાયબ હોતો)

સીતા :- (પાચોળ્યાંચા [કુરડલેલ્યા] આવાજ ઐકતાંચ સીતા વરબઘતે) ભાઉજી, ભાઉજી, જરા થાંબા - (બોટાંતૂન મુદ્રિકા કાઢૂન એકવાર તિચ્યાકડે પહાતે) હી મુદ્રિકા રાજા રામચંદ્રાંના પરત કરાવી આણિ મ્હણાવં રામા તુમચી જાનકી અખેર અન્યાયાનં મેલી! (આંગઠી દેતે લક્ષ્મણ પરત જાતો) - ગેલે! માગે વળૂનહી ન પહાતાં - નિઘૂન ગેલે - કુરડલેલ્યા પાચોળ્યાંચા આવાજ તેવઢા કાનાંત ઉરલા. આલં વેડે જાનકી! તુઝં માહેર મિટલં - તુઝં સાસર તુટલં - [તુટલી મિથિલા] ~~આતા હી ગંગાચ તુઝા આધાર~~

તુટલી મિથિલા તુટલી આતા તુલા અયોધ્યાપુરી
સંસારાચી રાખ રાકલી [તુઝ્યા] તમસાતીરી

જાનકી! - આતા [જગણ્યાંત રામ નાહી] હી ગંગાચ તુઝા આધાર! તમસામાઈ! માઝ્યા ન ઘડલેલ્યા અપરાધાસકટ મા અભાગિનીલા તૂ તરી આપલ્યા પોટાત જાગા દેશીલ કા ગ! (તી [હળૂહળૂ] તમસેચ્યા પાણ્યાંત ઉતરતે) (દુસરીકડૂન વાલ્મીકી યેતો)

વાલ્મીકી :- ~~આવાજ~~ કોણ આહે તે, એ વત્સે થાંબ - હે કાય કરતે આહેસ તૂ?

સીતા :- કુણી મલા અડવલં?

વાલ્મીકી :- (જવળ યેતાત) મી વાલ્મીક, ઓળખલં નાહીસ મલા!

સીતા :- મુનીરાજ - મી પ્રણામ કરતે. મલા અડવૂ નકા, જગણ્યાંત ગોડી નાહી મલા. મલા મરણાચા આશીર્વાદ દ્યા - આતા જીવનાંત રામ રાહિલા નાહી માઝ્યા - માઝ્યા પતીને માઝા ત્યાગ કેલા આહે. (રડતે)

વાલ્મીકી :- રડૂ નકોસ જાનકી - [તુઝ્યા] લૌકિક જીવનાંત રામ રાહિલા નસલા તરી [તુઝ્યા] મનાંત રામાચં સ્થાન અટળ આહે - [હે મી જાણતો] અન્ વેડે ~~તુઝ્યા~~ સ્વતઃસાઠી નાહી તરી તુઝ્યા પોટી અસણાર્યા જીવાસાઠી તુલા જગાલંચ પાહિજે, ચલ, માઝ્યાબરોબર આશ્રમાંત ચલ. યોગ્ય કાળી સર્વ કાહી સુરળીત હોઈલ. રઘુકુળાચા અંકુર તુલા જપલા પાહિજે

સીતા :- રઘુકુળાચા અંકુર મલા જપલા પાહિજે - હો --

વાલ્મીકી :- ઊં ચલ મુલી આશ્રમાત જાઊ - યે અશી માઝ્યા માગૂન (જાતાત)

- મ્યૂઝિક -

વાસંતી :- બાબા, બાબા, કોણ આહે હો હી - રાણીસારખી દિસતે આહે

વાલ્મીકી અગ હી વનદેવી આહે વાસંતી - તમસેકાઠચ્યા વનાંત સાપડલી મલા - તુઝ્યા સોબતીલા આણલંય મી હિલા

વાસંતી :- (ટાળ્યા વાજવીત) છાન, છાન. કિતી સુંદર આહે હી - આતા આશ્રમાંત ખૂપ ગંમત કરૂં આમ્હી દોઘી મિળૂન. હો ના હો વનદેવી

निवेदक :— जिवा जिवांची दुर्दैवा रे कशि केलिस दैना
रानिवनीं हिंडते राघवा मिथिलेची मैना
सीतेचा करि त्याग अंतरीं आग रामचंद्रा
कंदमूल फल आहारातें दर्भासनिं निद्रा
सीतेच्या स्मरणांत रातदिन व्याकुळ रघुराया
नीज न नयनीं, दिसे मुखावर उदासीन छाया
वनवासी जानकी एकली जीवा रमवाया
रामनाम निशिदिनीं घोकते विरही प्रियजाया
गुंफित माळा फुलाफुलांच्या, कुरवाळित हरिणी
सिंचित लतिका आणुनि निर्मळ गंगेचे पाणी
आठवत तव राघवा जाळितो हृदया भयभीता
अश्रुपूर वाहतो लोचनीं, तळमळते सीता

विरलें तम उषा मंगला हासत रघुनाथा
शुभकालीं हो लवांकुशाची ती प्रेमळ माता

\+ \+ \+

(वाल्मिकाश्रमांत वनदेवी सीतामाईला जुळी मुलं झाली ही वार्ता ऐकतांच रानांतल्या भिल्ल भिल्लिणींना अतिशय आनंद झाला. त्या आनंदात त्या मुक्तपणें गाऊं नाचूं लागल्या.) (समूहगान)

भिल्लिणींचे गाणें :~ पावली मंगळाई, झालं मंगल मंगल ।।
रानच्या तळ्यांत आज उगवल्या ।
आवळ्या जावळ्या कमलाच्या कळ्या ।।
नशीबाची वनदेवी सांगे शकुन पिंगळा ।। झालं मंगळ मंगळ ।।१।।
रानीवनींची पाखरं झाली ग सगळी गोळा
हिरव्या वेलीनं लई छान बांधला झोपाळा
डोंगरा आडून पाही देवाजीचा डोळा
हासे उगवती छान बाई आभाळ रंगलं ।। झालं मंगळ मंगळ ।।२।।
धधंग धधंग मृदुंग बासरी वाजती मृदनगारा
झणण वाजे झांज, डिमडिमडमरू गुंजल्या तंबूर तारा
कसं हारखून गेलं सारं जंगल जंगल । झालं मंगल मंगल ।।३।।
गुंजाच्या माळा लेऊन गळा, नाचती भिल्लीण पोरी
गुंजला आश्रम गुंजलं गगन, पाहिल्या रामाच्या पारी
हरिणपाडसं दारिं नाचती चंचल । झालं मंगल मंगल

\+ \+ \+

કિતી દિસાં ફળા આલી માઝી સોનિયાચી કેળ
વનદેવી કશી વાઈ સાધલીસ લાખવેધ
આકાશીચે પડે પાણી સિંધુગર્ભી યેતાં સ્વાતી
ઉઘડતાં શિંપલી હી સાપડલે જુવે મોતી
વનદેવી તુઝ્યા પોટીં આલે વીર દોઘેજણ
એકાપાઠીં એક જસે બંધૂ રામ લક્ષ્મણ
આજવરી સાહલેસ કિતી વિરહાચે દેશ
ઝોપડીંત વનવાસી અંકુરલા રાજવંશ
ઝાંક ગ પદરાસ વાળી અંગીં ઝોંબતસે વારા
માનસીંચ્યા રાજહંસા દૂધમોતિયાચા ચારા
હોઈલ કુણાચી દીઠ તુઝ્યા હિચ્યા માણકાલા
દૃષ્ટમણી બાંધૂ ગળા ગાલબોટ લાવૂ ગાલા
આલે વાઈ અવધાન પાળણ્યાંત લક્ષવેધ
બાળ તુઝે રાજગુણી કરિતીલ અશ્વમેધ
યા ગ ચિમણ્યાંનો યાગ ચિંવચિવત યા ગાણે
વેચા યાલા અંગણાંત બાળમુઠીતલે દાણે
તાપસાચ્યા ઝોપડીંત અસે વીર ધનુર્ધારી
કુણાચે ગ હે કુમાર પુસતીલ નરનારી
ડોળે ભરુન પાહીલ દારાંતૂન માય વેડી
ખેળતાંના આશ્રમાંત બાળ હરિણાંચી જોડી
હોતાચ હી બાળે મોઠી નકો કોણી સોબતીલા
જાઈન મી યાંચ્યાસંગેં શ્રીરામાચ્યા અયોધ્યેલા.

યાચ એકા દિસાસાઠી આજવર આસાવલી
જીવ ધરુન રાહિલી લવાંકુશાચી માઉલી
માઝ્યા લાડક્યા રામાચે કધીં દિસતીલ પાય
સોડવાલ પાડસાંનો કધી પરાધીન માય !

\+ \+ \+

(वासंती लवकुशांना पाळण्यात घालून जोजवते)

वासंती :~ (अंगाई गीत)

मी हिंदविते गाऊनिया ओवाळा
पाळणा लवकुशा बाळा
गळ आणाया गेली तुमची आई
पाळण्यावर आल्या गाई
मी वासंती आळविते अंगाई
छकुल्यांनो तुमची ताई
हे निजा गडे द्या मिटुनी ते डोळे
पिटुकले झोपले सगळे
बघ निजली ही बाळे गोजिरवाणी
ऐकूनिया माझी गाणी
हे! कुठली ग नीज, ले बाळी सारी
ही खट्याळ छकुली भारी
टुरटुरु झोपली बाळे
जिगलो ही चुरुचुरु बोले
लुकलुकती चिमणे डोळे
वारे उधळाया बाळमुठ्यांची जोडी
लोबितसे लाडीगोडी
हे बघा पुन्हा गुपित सांगते कानी
पाळण्यात हलती तान्ही
किती दिवस अशी चालणार ही बोटे
व्हा गडे लौकरी मोठे
मग जाऊ या आपण सारी मिळुनी
बघण्यास अयोध्याभुवनी
आजोळी गुपचिळी बरं का
सांगाल कुणाला जर का
कुस्करीन गाल हे बरं का
अन् इवलाले ओठ असे झाकोनी
ठेवीन मुके घेवोनी.

- - -

(वासंती गात येते.) अग वनदेवी!

~~अहाहा सखी~~ - वसंत फुलला मनी सखे ग
वसंत फुलला मनी
आम्रांची फुलली फुले
वनवासंती ही डुले
मन हिंदोळ्यावर झुले
आनंद भरे नंदनी - सखे ग
वसंत फुलला मनी
मोगऱ्याची ही उजरी वेला
रसवंतीचा भरला पेला
कधी एकदा पाहिन डोळा
फडफडे हंस लोचनी
सखेग वसंत फुलला मनी
उगवे गगनी पहाटतारा
श्यामनगरीचा आला गवारा
वाजले पाऊल, लागली चाहूल
नाचतो शिशिर
रानातले ग मनातले
जाळीत हसल्या कळिनी
सखे वसंत वसंत वसंत ग
वसंत फुलला मनी

वनदेवी :- एवढा आनंद तुला कसला झालाय वासंती?

वासंती :- अग वनदेवी, लवांकुशाला सोबत घेऊन बाबा अयोध्येला जाणार आहेत मी देखील जाईन त्यांच्याबरोबर.

सीता :- मग मी इकडे एकटीच राहीन वासंती! तू नको जाऊस

वासंती : वा ग वा. लव आणि कुश तिथे बाबांनी शिकवलेले रामायणाचं गायन करणार आहेत. हे माहिती नाही का तुला. अश्वमेधयज्ञ ~~करत~~ करताहेत राजा रामचंद्र!

सीता :- खरंच!

वासंती :- होत वनदेवी - पण यज्ञात ~~सती~~ राणी हवी असते म्हणतात. त्यासाठी त्यांनी सीतादेवींची सुवर्णप्रतिमा केली आहे म्हणे! - कारण त्यांचा त्याग केला आहे न त्यांनी

सीता :- हुं.

वासंती :- अग मी ~~सीतादेवींच्या~~ जानकीराणीच्या अग्निदिव्याचा प्रसंग ऐकला लवांकुशाच्या तोंडून - किती करुण आहे ग तो! माझ्या डोळ्यातले आसवं खळली नाहीत थांबलेत मग प्रत्यक्ष तिला बिचारीला काय वाटले असेल! दाखवू तुला म्हणून! ~~तू देवीला~~ ~~हवी आहेस तुला तर अजूनही आठवायचं नाही~~!

सीता :- हं

वासंती :- रावणाचा वध झाल्यानंतर सीतामाईची सुटका झाली. अशोकवनातून लक्ष्मण व बिभीषण तिला घेऊन रामचंद्राकडे आले तेव्हांचा हा प्रसंग.

जानकी परिसा रामकथा!
जानकी जीवनविरहव्यथा.

(लक्ष्मण सीतामाईला घेऊन रथातून जात आहे. - रानपक्षी रव उठा आहे)

सीता:- अहाहा! ही वसंताच्या मोहनमायेत मन भारतं - किती मनोरम ~~ही~~ आहे ही वन शोभा. सारीकडे कसं हिरवंगार दिसतंय. सहकार मोहरला, बकुळ बहरला लिंबोणीचे तांबूस तुरे. केळींचे विंझणे वारे, पिंपळपानांचं तांडव, आम्रांचे मांडव लतांचे झुलते हिंदोळे. पाखरांचे उडते बोल, वनतृणांची हिरवी माया, उन्हाची कोवळी काया - सरितांची लहरी धार जलवंतीचा निळा थार. - स्वैर, स्वच्छंद, मुक्त आनंदाचं साम्राज्य नांदतंय चोहीकडे! - अगबाई पण या वसंतागमानं तो पलाश पहा कसा उरी फुललाय - आपलं प्रेम प्रगट करतोय बिचारा - जणूं काय वणवाच पेटलाय रानांत पण हिरव्यारंगावर ही रक्तलाली किती उठून दिसते नाही!

कुहू येती रानपाखरी चिवचिवते बोल
लतातरूंचे हलती डुलती हिरवे हिंदोळे
फुला फुलांना फुटली वाचा धुंद सुगंधाची
सहकाराच्या मंजिरीवरी रुंजी भ्रमरांची
दवबिंदूंनी नटली काया रानें पानांची
उडता चिमणी फुलपाखरे झिरमिर चिंबाची
वसंत झुळुक मलयागिरिचा मंद वारा सुटला
आठवणींनें काय कुणाच्या पळस उरी फुटला
सरल्या मागिल्या मनोव्यथेची कणव जागी कळवा
हिरव्या रानीं पळसफुलांनी पेटविला वणवा

वसंताची पालवावरती - लालचुटुक या चोची
डोळे मागे झडुनी गेले रानीं हिरवे पंखी →

~~वनवासावरून आल्यानंतर~~
आऊजी येतांना रामचंद्रांचं दर्शन देखील घेता आलं नाही - एवढ्या घाईनं निघालो आपण.
(आल्यावर) पण तो हुरहुर ~~माझ्या~~ मनाला लागलीय माझ्या - -! (लक्ष्मण उसासा टाकतो)

(हा फुलता पळस पाहून विसर होतो आनंदाचा) पण ~~मला त्रास~~ होतोय

काही

જાતહો પરિસા રામકથા, જાનકી જીવન વિરહવ્યથા"

તી વિરહ વિહંગિનિ એત ઉભારુનિ પંખ
ઘે ઝેપ હાયપરિ મારી સંશયે ડંખ
સંશયેં ગ્રાસિલે કસે તુલા રઘુરાયા!
ફિરવિલેસ મુખ કાં જવળી યેતાં જાયા
લાગલે જિવ્હારી મૂક તુઝે વાગ્બાણ
હો કાસાવિસ તી કંઠીં આલે પ્રાણ
ધાયાળ જાહલી હાય કોવળી કાયા
ભિજવિતી આંસવે તિચ્યી પતીચ્યા પાયા

શ્રવણા શુક્લિના નિરશાનકૃશા મ્લાનવદના
સ્થિરાસીના દીના મલિનવસના શોકસદના
ભયત્રસ્તા સીતા પ્રિયજનવિયુક્તા ગતરુચી
જણો છિન્નાશાખા ધરણિપતિતા કલ્પતરુચી.

નિજજનજીવન! હે રઘુનંદન! બદલિલ અંત કિતી
તુજવીણ સૌખ્યમૂર્તિ! શૂન્ય જગતી
મોહનિશા તી દૂર પળે
અનુતાપેં મન હોરપળે
લોટુ નકો વિરહાત બળે
ક્ષમા ક્ષમાવર કરિ દીનેવર ન કરી રુષ્ટ મતી
મીન જલાતચિ જીવ ધરી
ઘનાસિ ચાતક મુખ પસરી
ચકોર જીવન ચંદ્રકરી
તેવિં તુઝે પદ, મજસિ સુખપ્રદ, નાહીં અન્ય ગતી
તરંગ મી તવ સાગર તૂ
મી પટ કેવળ તૂં તંતૂ
મી છાયા બિંબૂ તૂં વસ્તૂ
તૂં મમ જીવન નસે તુઝ્યાવિણ મજલા ભિન્ન સ્થિતી

સીતા:- થાંબ વાસંતી -

વાસંતી:- અગબાઈ તુઝ્યા ડોળ્યાંત પાણી આલં! ખરંચ, અસે કસે હો નિર્દય આહાત હે રામચંદ્ર?

સીતા:- અસં મ્હણૂ નકોસ વાસંતી અસં મ્હણૂં નકોસ - તે મુળીંચ નિર્દય નાહીંત ગ

વાસંતી:- બાબા બરોબર મી દેખીલ જાણાર આહે અયોધ્યેલા. ~~વનદેવી~~ તૂ દેખીલ ચલ ના વનદેવી - તુઝે લવાંકુશ રામાયણગાન કરણાર - તુલા નકો કા તે ઐકાયલા! આઈનં કેલેલં કૌતુક મુલાલા લાખમોલાચં અસતં!

સીતા:- માઝં રામાયણ ઇથંચ સંપાયચં આહે વાસંતી. મી ઇથં ઐકેન રામાયણ ત્યાંચ્યાકડૂન.

વાસંતી :- મી બોલકૂ લવાંકુશાલા? કિતી છાન મ્હણતાત ગ ને! તુલા અગદી આવડેલ. થાંબ મી બોલાવતેય ત્યાંના (હાક મારૂન) લવા, એ કુશા - તુમ્હાલા વનદેવી બોલવતાહેત.

(લાંબૂન આવાજ: હે બઘ આલોય ગ આમ્હી)

વાસંતી:- યેતાહેત તે (લવ આણિ કુશ પ્રવેશ કરતાત)

લવ-કુશ:- કાય ગ આઈ?

વાસંતી:- વનદેવી મ્હણતાત બાબાંની રચલેલં રામાયણ મ્હણૂન દાખવા.

લવ:- નાહી નાહી તે ઇથં નાહી મ્હણાયચં. ઉદ્યા વેલ ના - તિકડે રાજ્યસભેત - રાજા રામચંદ્રા સમોર ગાયચંય પ્રથમ - હો કી નાહી રે કુશા!

વાસંતી:- ગાણં કશી ઉદ્યાવર વાટતં - દોઘી તર પારાયણં કરાયચી અસતાત!

સીતા:- મગ મલા રે કસં મિળેલ ઐકાયલા?

કુશ:- એવઢી આપલી આઈ સાંગતે તર આપણ મ્હણાયલાચ હવં લવા. આઈચી આજ્ઞા પાળાયલા નકો કા!

વાસંતી:- હં મ્હણા કી - મગ નિઘાયચી વેળ હોઈલ અયોધ્યેલા.

લવ:- બરં ઐક હં આઈ

સીતા:- મ્હણા તર ખરી - ઐકતેય મી!

લવ-કુશ:- (રામાયણ ગાતાત)

જન હો પરિસા રામકથા
જાનકીજીવન વિરહવ્યથા
ભંગિલે શિવધનૂ કરી ગૌરતનૂ વરી જાનકી રામા
હો ચતુરંગોહિની રઘુકુલકીર્તિલલામા
ચંદ્રાસ મિળે ચાંદણે ઉજળલે ગગન
તી સુરવદ્ શારચંદ્રિકા ભૂષવી ભુવન
પ્રિયતાતવચન માનુની જાણિલે કાનની
સુરવે રઘુરાયા
યે ત્યામાગુની તુઝી જાનકી છાયા
જનલોક માઉલી તાત રડે વનતોળા
તુડવીત ચાલલી અશ્રુફુલાંચ્યા માળા
વિનવિતી ધરાનિ વલ્કલે શરયુજળલહરી
વનિ નેઉં નકો રે રામા જનકકુમારી
જન હો પરિસા રામકથા
જાનકીજીવન વિરહવ્યથા.

એકલી પાહુની નેઇ લંકાપતી
વનચરે તરુલતા ચવચળા કાપતી
રાનિચ્યા પાંખરા પુસતિ વેડ્યાપરી
રે સખ્યા સાંગના કુઠે ભુવનસુંદરી
'સીતે! સીતે! વિમલચરિતે! પ્રેમલે ચારુશીલે!
કાગો ઐસે કઠિણ મનનૂ કોમલે આજ કેલે?
યે યે યે યે તુજવિણ ગમે શૂન્ય હા જીવલોક
ભંગૂ પાહે હૃદય દયિતે જાળિતો દેહ શોક"
જાનકી જાનકી રામધ્યાની મની
શૂન્ય દાહી દિશા જાનકી વાચુની
ફુટતિ ગાલાવરી આસવાંચે મણી
વિકલસ્વર ઐકુયે રાઘવા લાગુની

પાહિલા કા કુણી દીપ જ્યોતી વિના
કાય રાહૂ શકે રામ સીતે વિના

-*-

સીતા :- આજ રાહૂ શકે રામ સીતે વિના.

(વાલ્મિકી યેતાત)

વાલ્મિક :- બાળાંનો કાય ચાલલંય!

કુશ :- આપણ રચલેલ્યા રામાયણાચા એક અંશ આરૂળા ગાઊન દાખવીત હોતો ગુરુદેવ! સંપલંય બધા

~~સીતા~~ વાલ્મિકી :- મી રચલેલં રામાયણ તુઝી આઈચ સંપવિણાર આહે કુશા! રામાયણાચી સમાપ્તિ તિચ્યાકડૂન વ્હાયચી આહે.

સીતા :- માઝ્યાકડૂન સમાપ્તિ વ્હાયચીય?

લવકુશ :- તૂં દેખીલ રામાયણ રચલેસ આઈ કવિતા યેતેય તુલા!

વાલ્મિક :- હોય બાળાંનો, ત્યાચી જુળણી ચાલલીય માઝ્યા મનાત

વાસંતી :- ~~સંપલ~~ પણ આતા - અયોધ્યેલા જાયચંય ના આતા આપલ્યાલા

વાલ્મિક :- કિતી ઉતાવીળ ઝાલીય હી અયોધ્યેલા જાયલા.

લવકુશ :- ઇતક્યા દૂર તુલા ચાલવેલ કાંગ વાસંતી!

વાસંતી :- અહાહા તુમ્હી વિચારતા હોય મલા. કાલ પાવણ્યાતૂન ઉઠૂન આજ ચાલાયલા લાગલેલી દેખલી બાઈ!

લવ :- પણ આમ્હી પુરુષ આહોત. - પુરુષ થકત નાહીત બાયકા થકતાત

વાસંતી :- કબૂલ - પકડા યેઊ તર દે!

કુશ :- નાહી તર વાટેત ~~આમ્હાલા મ્હણાવં લાગાયચં~~ રે ગાઊ થોડે - કિંવા પરત દેખીલ યાયચી નાહી કિશ વૈભવ

લવ :- જાતાના જાઈલ કશી બઘી પણ યેતાના મગ હોઈલ પંચાઈત - ઉલટ આમ્હાલા મ્હણાવં લાગાયચં

ઉચલ પાઉલ આશ્રમહરિણી જાયાચે ગ દુરી

વાસંતી :- મી સોડુન જાઊ કશી વૈભવ નગરી અયોધ્યાપુરી

કિતિ ઉંચ ઉંચ ગોપુરે
તી ભવ્ય રાજમંદિરે
ઝળકતી કળસ સાજિરે

ગાતિલ બંદીજન બિરુદાવલી રામરાજમંદિરી
પુરે જાહલ્યા આઠવણી આજ જાયાચે ગ દુરી - વૈભવ નગરી અયોધ્યાપુરી

પાહિલા ન પુરતે પણી
શ્રીરામચંદ્ર લોચની
એકદાચ દાવા કુણી

થાંબ વિહંગા થાંબ, પરત નેઉ રે વાહુનિ પંખાવરી
બઘું દે ડોળા પુન્હા અયોધ્યા હોસ ન પુરલી પુરી - વૈભવ ---

કુશ :- વિસર અયોધ્યા વિલાસ મંદિર ઉંચ ઉંચ ગોપુરે
તે કશાસ વૈભવ હવે આમ્હી તો વનવાસી પાખરે

વાસંતી :- નાહીં નાહીં મી યેણાર હં બાબા.

વાલ્મિકી :- બરં બરં - ચલા.

લવ :- પણ બાબા રામાયણાચ્યા સમાપ્તિચી જુળણી ~~તુમચ્યા~~ આપલ્યા મનાત ચાલૂ આહે ના ગુરુદેવ
તે પૂર્ણ ઝાલ્યાવરચ નિઘૂયા આપણ.

વાલ્મિકી :- ત્યોલા અજૂન વેળ લાગેલ બાળાંનો -- રામાયણ સંપાયલા વેળ આહે અજૂન. બર ચલા આતા
(ક્રૌંચ્યા મનાતીલ ગોષ્ટ કળલ્યાનો ~~આઝ~~ શાકરૂપ હોતે)

ગેલી સીતા સતી
ત્યાગમયી સીતા સતી
દે ઠાવ હૃદયી માઉલી તિલા વસુમતી
જાનકી ભુવનસુંદરી
શોભલી રાજમંદિરી
ઉત્સવે હિંડલી રાના ગિરિકંદરી
ઘનનીળ નભાંતીલ બિજળી
પ્રીતિચ્યા જળાંતચ વિરળી
તી મૂર્તિ અમરજનમની નિરંતર પૂજિલી
સુકુમાર જાઈચી કળી
તવ ચરણાવર વાહિલી
પાકળી પાકળી તુવાં રાઘવા પાયદળી તુડવિલી
તી કોમલ કુલકામિની
અબલાહી બલશાલિની
ગુણવતી સતી આદર્શ જનકનંદિની --

~x- સમાપ્ત ~.